

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС У СФЕРІ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

© 2017 ГАРЛИЦЬКА Д. А., СУЩЕНКО О. М.

УДК 35:336.14

Гарлицька Д. А., Сущенко О. М. Перспективи реформування податкової системи України відповідно до вимог Угоди про асоціацію з ЄС у сфері захисту навколишнього середовища

Метою статті є дослідження перспектив реформування податкової системи України у відповідності до вимог Угоди про асоціацію з ЄС у сфері захисту навколишнього середовища. Проаналізовано сучасний стан екологічного оподаткування в Європейському Союзі та в Україні, а також необхідні дії з виконання вимог і зобов'язань, взятих за Угодою. Зокрема, проаналізовано перспективи виходу українських підприємств на ринок викидів за Системою торгівлі викидами Європейського Союзу. Обґрунтовано актуальність впровадження фінансових інструментів загалом і реформування податкової системи зокрема задля охорони навколишнього середовища та в контексті виконання вимог за Угодою про асоціацію України з ЄС, виходячи з інтересів кожного ключового гравця в управлінні сталим розвитком (держава, підприємства та фізичні особи або домогосподарства).

Ключові слова: фінансові інструменти, захист навколишнього середовища, Угода про асоціацію України з ЄС.

Табл.: 2. **Бібл.:** 8.

Гарлицька Діана Анатоліївна – здобувач, кафедра фінансів, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03680, Україна)

E-mail: garlytska_diana@hotmail.com

Сущенко Олександр Миколайович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (пр. Перемоги, 54/1, Київ, 03680, Україна)

E-mail: suschenko7@gmail.com

УДК 35:336.14

Гарлицька Д. А., Сущенко А. Н. Перспективы реформирования налоговой системы Украины в соответствии с требованиями Соглашения об Ассоциации с ЕС в сфере охраны окружающей среды

Целью статьи является исследование перспектив реформирования налоговой системы Украины в соответствии с требованиями Соглашения об ассоциации с ЕС в сфере защиты окружающей среды. Проанализировано современное состояние экологического налогообложения в Европейском Союзе и в Украине, а также необходимые действия по выполнению требований и обязательств, взятых согласно Соглашению. В частности, проанализированы перспективы выхода украинских предприятий на рынок выбросов по Системе торговли выбросами Европейского Союза. Обоснована актуальность внедрения финансовых инструментов в целом и реформирования налоговой системы в частности для охраны окружающей среды и в контексте выполнения требований по Соглашению об ассоциации Украины с ЕС, исходя из интересов каждого ключевого игрока управления устойчивым развитием (государство, предприятия и физические лица или домохозяйства).

Ключевые слова: финансовые инструменты, охрана окружающей среды, Соглашение об ассоциации Украины с ЕС.

Табл.: 2. **Библ.:** 8.

Гарлицька Діана Анатоліївна – соискатель, кафедра финансов, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03680, Украина)

E-mail: garlytska_diana@hotmail.com

Сущенко Александр Николаевич – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, Киевский национальный экономический университет им. В. Гетьмана (пр. Победы, 54/1, Киев, 03680, Украина)

E-mail: suschenko7@gmail.com

УДК 35:336.14

Garlytska D. A., Suschenko O. M. The Prospects for Reforming the Tax System of Ukraine in Accordance with the Requirements of the Association Agreement with the EU in the Sphere of Environmental Protection

The article is aimed at studying the prospects for reforming the tax system of Ukraine in accordance with the requirements of the Association Agreement with the EU in the sphere of environmental protection. The current status of the environmental taxation both in the European Union and in Ukraine, as well as the necessary steps to meet the requirements and commitments made under the Agreement, have been analyzed. In particular, the article analyzes prospects of entry of Ukrainian enterprises to the emissions market according to the System of emissions trade in the European Union. The relevance of implementing the financial tools in general and reforming the tax system in particular for the purpose of environmental protection and in the context of compliance with the requirements of the Association Agreement between Ukraine and the EU, based on the interests of each key player in the management of sustainable development (the State, enterprises, economic entities or households), has been substantiated.

Keywords: financial instruments, environmental protection, the Association Agreement between Ukraine and the EU.

Tbl.: 2. **Bibl.:** 8.

Garlytska Diana A. – Applicant, Department of Finance, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: garlytska_diana@hotmail.com

Suschenko Oleksandr M. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor, Department of Finance, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03680, Ukraine)

E-mail: suschenko7@gmail.com

31 січня 2016 р. частково почала діяти економічна частина Угоди про Асоціацію з ЄС, що містить положення про Глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ). Остання передбачає для України відкриття ринків та поступову ліквідацію митних тарифів та квот, а також всеохоплюючий процес гармонізації законів, норм і правил у різних сферах. Як наслідок,

стандарты ЄС мають бути вбудовані у ключові сектори економіки країни, пов'язані з торгівлею зокрема та економічним розвитком України в цілому.

Дана угода має на меті підтримку основних реформ, відновлення і розвиток економіки України, здійснення державного управління та галузевого співробітництва між Україною та ЄС по більш ніж 30 напрямках,

серед яких співпраця у сфері промисловості та малого і середнього бізнесу, енергетика, транспорт, захист навколишнього середовища, соціальний розвиток і захист, захист прав споживачів та інші [3]. Так, у контексті гармонізації законодавства України у вищезазначених сферах співпраці можна відслідкувати питання захисту навколишнього середовища та екологізації виробництва, що проходять наскрізною темою (табл. 1).

дозволів підприємствам під викиди від їх діяльності. У разі перевищення своїх обмежень компанією – учасником системи від підприємства вимагається придбати додаткові дозволи на ринку. А у випадку, якщо компанія заощадила свої дозволи, зменшивши свої викиди, вона має можливість продати такі дозволи (TRADE).

СТВ ЄС розпочала роботу в більшості країн Європейського Союзу у 2005 р. і вже пройшла дві фази.

Таблиця 1

Аналіз Угоди про Асоціацію України з ЄС в контексті співпраці із захисту навколишнього середовища

Сфера співпраці	Заходи по співпраці
Зміна клімату	Розробка загальної стратегії в галузі навколишнього середовища, що охоплює питання: – планування інституційних реформ (із графіками виконання) для забезпечення імплементації та забезпечення дотримання природоохоронного законодавства; – розподіл повноважень адміністрації у сфері охорони навколишнього середовища на національному, регіональному та муніципальному рівнях; – розробка процедур прийняття і виконання рішень; – розробка процедур інтеграції політики охорони навколишнього природного середовища в інші сфери політики, виявлення необхідних людських і фінансових ресурсів, розробка механізмів нагляду
Якість повітря	
Якість води та управління водними ресурсами, у тому числі морського середовища	
Відходи і керування ресурсами	
Охорона природи, у тому числі збереження та захист біологічного та ландшафтного різноманіття (еко-мережі)	
Промислове забруднення та шкідливі виробничі фактори	
Хімічні речовини	
Генетично-модифіковані організми, у тому числі в галузі сільського господарства	
Шумове забруднення	
Екологічне управління та питання горизонтальної співпраці, у тому числі освіти та навчання, доступу до екологічної інформації та процесу прийняття рішень	
Цивільний захист, у тому числі від природних і техногенних небезпек	Розробка галузевих стратегій за чітко визначеним графіком і основними етапами імплементації, із визначенням адміністративних обов'язків, а також стратегій фінансування інвестицій у галузі інфраструктури та технології, зокрема, щодо: – якості повітря; – якості води і менеджменту природних ресурсів, у тому числі морського середовища; – відходів та управління ресурсами; – захисту природного середовища; – промислового забруднення та шкідливих виробничих факторів і хімічних речовин
Міське середовище	
Екологічні платежі	
	Розробка та імплементація політики у сфері зміни клімату, зокрема, перелічених у Додатку XXX до Угоди про Асоціацію

Таким чином, Угодою про Асоціацію Україна та Європейський Союз закріпили намір про об'єднання зусиль щодо розвитку та посилення співпраці з питань навколишнього середовища. Як наслідок, усі ключові гравці сталого розвитку отримають користь від даної співпраці. Так, для громадян України передбачається покращення екологічних умов життя і житлово-комунальної та транспортної інфраструктур.

Бізнес, відповідно, має перспективу підвищити виробничу ефективність і, як наслідок, конкурентоспроможність своєї продукції за рахунок впровадження сучасних технологій та обладнання для скорочення викидів, а також вихід на європейський ринок торгівлі квот викидів парникових газів за Системою торгівлі викидами Європейського Союзу (EUETS або СТВ ЄС). СТВ ЄС застосовується в таких галузях: енергетичний сектор, промисловість та авіація. Ця система впроваджена на різних стадіях у багатьох країнах і передбачає, що уряд або уповноважений орган встановлює обмеження на викиди (CAP) і надає певну кількість безкоштовних

з 2013 р. країни-учасниці знаходяться у третій фазі, яка триватиме до 2020 р. Попри той факт, що зараз СТВ ЄС проходить реформування, взагалі система керується такими директивами ЄС:

- ✦ «Директива 2003/87/ЄС від 13 жовтня 2003 року щодо заснування схеми для зменшення викидів в атмосферу парникових газів, торгуючи в межах Співтовариства та про внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС». Вона окреслює побудову системи торгівлі викидами парникових газів в ЄС [4].
- ✦ «Директива 2014/57/ЄС від 16 квітня 2014 року щодо кримінальних санкцій за зловживання на ринку (санкції по відношенню до порушників)», яка запроваджує систему кримінальної відповідальності за зловживання у функціонуванні вуглецевого та фінансового ринків [5].
- ✦ «Директива 2014/65/ЄС від 15 травня 2014 року щодо ринків та фінансових інструментів та про внесення змін до Директиви Ради 2002/92/

ЄС та Директиви Ради 2011/61/ЄС». Директива 2014/65/ЄС регулює торгівлю дозволами на викиди, наявність відповідної інфраструктури фінансового ринку та функціонування ринку фінансових інструментів [6].

Своєю чергою, держава отримує як результат Угоди про Асоціацію підтримку з боку ЄС у розробці та інтеграції екологічної політики країни, а також можливість доступної довгострокової фінансової підтримки проектів з модернізації інфраструктури. Дана співпраця здійснюватиметься виходячи із інтересів як України, так і Європейського Союзу на принципах рівності та задля вигоди обох сторін і буде спрямована на вирішення глобальних і регіональних екологічних проблем, покращення стану довкілля та його відновлення, охорону здоров'я та заощадливого і виваженого використання природних ресурсів.

У своєму документі «Міжнародний путівник із інструментів природоохоронних фінансів», який був розроблений для країн, що розвиваються, ПРООН відзначає, що попри велику кількість інструментів, які існують, на практиці в більшості випадків використовується лише мала кількість можливостей [8].

Ряд експертів переконані в ефективності такого фінансового інструменту, як податки, у вирішенні проблем у сфері охорони навколишнього середовища: «Існування фінансових інструментів пов'язане з необхідністю «інтерналізації витрат», які є наслідком негативного впливу діяльності одних суб'єктів на добробут інших (негативні соціальні екстерналії) або на стан навколишнього природного середовища (негативні екологічні екстерналії). Податки стали першим в історичному плані фінансовим інструментом, призначенням якого була компенсація таких витрат» [1].

Ефект податків, що використовуються як механізм охорони навколишнього середовища, зорієнтований головним чином на відшкодування збитків, що спричинені діяльністю підприємств на навколишнє природне середовище. А. Пігу у праці «Економічна теорія добробуту» [2] запропонував запровадити податок, який би дорівнював граничній (маржинальній) оцінці збитку, який заподіяв окремий суб'єкт для навколишнього середовища. Із запровадженням механізму компенсації витрат ціни реалізації продукції зростають, а обсяги виробництва, відповідно, скорочуються до оптимального рівня.

Для прикладу, в Німеччині бюджетний план на 2017 р. [7] у відповідності до Стратегії-2020 передбачає

«скорочення викидів парникових газів принаймні на 40% до 2020 р. порівняно із ситуацією 1990 р. і на 80–95% до 2050 р., а також збільшення частки відновлюваних джерел енергії до 18% від валового кінцевого споживання енергії до 2020 р., до 60% до 2050 р. і принаймні до 80% у сфері електроенергетики». З цього можна зробити висновок, що такі, спрямовані на охорону навколишнього середовища, податки, як: податки на викиди парникових газів та шкідливих речовин, податки на авіаційні перевезення та ядерне паливо, податки на електроенергію та енергетичний податок, ефективно регулюють охорону навколишнього середовища, стимулюють перехід на використання енергії з відновлюваних джерел та зменшення використання природних ресурсів (табл. 2). Окрім того, такі податки стимулюють підвищення приватного фінансування економічної діяльності в цілому та наповнюваність державного бюджету.

Подібно до досвіду розвинутих європейських країн, Україні варто було б впровадити такі напрямки державної фінансової допомоги та видів податкових пільг:

- ✦ податкові пільги для підприємств, що найсильніше постраждали від податкового навантаження;
- ✦ знижки при сплаті енергетичного податку для виробників електроенергії;
- ✦ зниження ставки податку на ремонтні роботи;
- ✦ зниження ставки податку на громадський транспорт;
- ✦ податкові пільги для підприємств на електроенергію (споживання для господарської діяльності);
- ✦ зниження ставки енергетичного податку на конкретні процеси;
- ✦ пільги на авіаційне паливо класу G, дизельне паливо для потреб сільського господарства;
- ✦ податкові пільги для виробників мінеральних олів;
- ✦ часткові знижки при сплаті енергетичного податку для комбінованої, звичайної та теплової електроенергії;
- ✦ інвестиційні субсидії для придбання обладнання;
- ✦ амортизаційні заходи для малого та середнього бізнесу;
- ✦ субсидії на продаж українського вугілля для виробництва електроенергії та компенсації наслідків коригування потужностей;

Таблиця 2

Екологічне оподаткування в Німеччині (станом на початок 2015 р.) [1]

Податок	Характеристика
Податок на авіаційні перевезення	Розмір податку коливається від 7,50 до 42,18 євро за одного пасажера залежно від відстані)
Транспортний податок	Легкові автомобілі оподатковуються за ставками, що коливаються від 6,75 до 37,58 євро за 100 кубічних см об'єму двигуна
Податок на ядерне паливо	Ставка податку становить 145 євро за один грам плутонію 239
Податок на електроенергію	Стягується при споживанні електроенергії, ставка – 20,50 євроценти за МВт/год
Енергетичний податок	Наприклад, плата за використання вугілля з метою опалення становить 0,33 євро за 1 ГДж

- ✦ субсидії на енергозберігаючі заходи для ремонту будівель;
- ✦ субсидії для окремих заходів щодо розвитку використання відновлюваних джерел енергії;
- ✦ компенсація ціни на електроенергію;
- ✦ фінансування енергоефективності;
- ✦ субсидії для страхування аварій у сільському господарстві;
- ✦ регулювання заробітку для шахтарів;
- ✦ субсидії для комбінованих транспортних терміналів;
- ✦ фінансові внески для морського транспорту і т. п.

Відповідно, державна підтримка має бути покликана стимулювати розвиток енергетичного сектора, зокрема підприємств із виробництва «зеленої» енергетики, скорочення викидів парникових газів, покращення екологічної ситуації в країні та поступового і послідовного переходу до низьковуглецевої економіки.

У 2010 р. набрав чинності Податковий Кодекс України, в якому було запроваджено екологічний податок. Його сплачують компанії, що більше за інших забруднюють навколишнє середовище та викидають велику кількість парникових газів. Однак у порівнянні з витратами, які несуть європейські компанії за своїми зобов'язаннями відповідно до системи СТВ ЄС, його розмір є незначним. Системний моніторинг обсягів викидів парникових газів на рівні окремих підприємств є запорукою достовірної та повної оцінки параметрів системи та забезпечення прозорого процесу ціноутворення дозволів на шкідливі викиди. Це завдання серед інших стоїть сьогодні перед державою.

ВИСНОВКИ

Угода про Асоціацію України з ЄС серед усього іншого сприятиме співпраці у сфері охорони навколишнього середовища. Разом із масштабним процесом гармонізації законодавства до стандартів ЄС положення про Глибоку та всеосяжну зону вільної торгівлі створить умови для глибокої економічної інтеграції у внутрішній ринок Європейського Союзу. Зі свого боку Україні необхідно провести реформування податкової системи задля виконання своїх зобов'язань, у тому числі щодо співпраці у сфері захисту навколишнього середовища.

Відповідно, у разі успішного реформування податкової системи та широкого впровадження низки регуляторних заходів із захисту навколишнього середовища, Україна у співпраці з ЄС має можливість досягти значних результатів у забезпеченні сталого розвитку.

Так, розглядати можливі наслідки імплементації взятих зобов'язань варто по кожному із ключових гравців сталого розвитку окремо. Відповідно, від бізнесу очікуватиметься здійснення інвестицій у переоснащення застарілого обладнання та процесів виробництва нового, націленого на скорочення негативного впливу від викидів парникових газів у навколишнє середовище, як наслідок впровадження строгих норм кліматичної політики ЄСв Україні. Попри фінансовий тиск на підприємства країни, такі інвестиції матимуть позитивний ефект, адже використання новітніх технологій та сучасного

виробничого обладнання має привести до підвищення продуктивності виробництва, його якості та конкурентоспроможності українських підприємств та їх продукції. Водночас прагнення до модернізації та екологізації виробництва можуть бути частково профінансовані в рамках співпраці з європейськими міжнародними фінансовими організаціями (ЕІБ, ЕБРР тощо). Скорочення викидів парникових газів та інших видів забруднення підприємствами мають можливість отримати доступне та довгострокове фінансування.

Впровадження екологічного оподаткування слугуватиме основним етапом у перехідний період до створення системи торгівлі дозволами на викиди в Україні. У випадку створення всіх атрибутів ринку торгівлі дозволами на викиди парникових газів українські підприємства матимуть змогу вийти на СТВ ЄС та інтегруватися в нього. Відповідно, українським підприємствам та урядові не варто чекати на збільшення цін на викиди на СТВ ЄС чи її реформування, а слід уже впроваджувати та інвестувати в низьковуглецеві технології, щоб зменшити фінансові та екологічні ризики в майбутньому.

Своєю чергою, громадяни України (фізичні особи) отримують вигоду від покращення екологічної ситуації в країні, чистого довкілля та, як наслідок, умов життя в цілому. Завдяки створенню ОСББ домогосподарства також матимуть можливість долучитися до низки фінансових інструментів, серед яких «зелені» облігації, субсидії та пільги для підтримки заходів із підвищення енергоефективності житлово-комунальної інфраструктури.

Зрештою, державі необхідно буде здійснити суттєві інвестиції в муніципальну житлово-комунальну інфраструктуру країни та громадський транспорт. Однак водночас, якщо держава і муніципалітети спроможуться розробити ефективну природоохоронну політику, на її впровадження вони матимуть можливість отримати фінансову підтримку. Очікується, що її обсяги зростатимуть.

Отже, співпраця за Угодою про Асоціацію України з ЄС у сфері охорони навколишнього середовища сприятиме поліпшенню національної екологічної політики України та гарантуванню забезпечення кліматичних умов життя громадян, а також розробці та впровадженню механізмів реагування на надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру. Також вона створить можливість для підготовки українських підприємств до виходу на ринок СТВ ЄС торгівлі квотами на викиди, що матиме позитивний вплив як на вирішення екологічних проблем, так і на економічний розвиток підприємств та держави в цілому. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Гонта А., Котіна Г., Степура М., Суценко О.** Політика сталого розвитку: досвід Німеччини у вирішенні екологічних і соціальних проблем, перспективи його використання в Україні, м. Київ, 2015. URL: <http://bfse.com.ua/issliedov>
2. **Пигу А.** Экономическая теория благосостояния/пер. с англ.: в 2 т. М.: Прогресс, 1985.
3. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атом-

ної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011

4. Annex XXX. ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: http://eeas.europa.eu/ukraine/pdf/10_ua_annexes_to_title_v_economic_and_sector_cooperation_en.pdf

5. Directive 2014/57/EU on criminal sanctions for market abuse (market abuse directive). URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0057>

6. Directive 2014/65/EU on markets in financial instruments. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0065&from=EN>

7. German draft budgetary plan 2017 according to Regulation (EU). No 473/2013. October 2016. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2016-10-17_de_dbp_en_1.pdf

8. International Guidebook of Environmental Finance Tools. United Nations Development Programme. URL: <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Environment%20and%20Energy/Environmental%20Finance/Chapter%201.pdf>

REFERENCES

"Annex XXX. ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part". http://eeas.europa.eu/ukraine/pdf/10_ua_annexes_to_title_v_economic_and_sector_cooperation_en.pdf

"Directive 2014/57/EU on criminal sanctions for market abuse (market abuse directive)". <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014L0057>

"Directive 2014/65/EU on markets in financial instruments". <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0065&from=EN>

"German draft budgetary plan 2017 according to Regulation (EU). No 473/2013. October 2016". https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2016-10-17_de_dbp_en_1.pdf

Honta, A. et al. "Polityka staloho rozvytku: dosvid Nimechyny u vyrishenni ekolohichnykh i sotsialnykh problem, perspektyvy yoho vykorystannia v Ukraini" [Sustainability policy: the experience of Germany in solving environmental and social problems, and prospects of its application in Ukraine]. <http://bfse.com.ua/issliedov>

"International Guidebook of Environmental Finance Tools. United Nations Development Programme". <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Environment%20and%20Energy/Environmental%20Finance/Chapter%201.pdf>

Pigu, A. *Ekonomicheskaya teoriya blagosostoyaniya* [The economic theory of well-being]. Moscow: Progress, 1985.

"Uhoda pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony" [The Association agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European atomic energy community and their member States, on the other hand]. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011